

Sygn. akt IV CSK 97/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 15 lutego 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Zbigniew Kwaśniewski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Maria Szulc

SSN Roman Trzaskowski

w sprawie z powództwa F. Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością
w K.

przeciwko Agencji Rozwoju Regionalnego Spółce Akcyjnej w S.
z udziałem interwenienta ubocznego po stronie pozwanej A. Budownictwo
Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością Spółki komandytowej w G.

o zapłatę ewentualnie o wydanie,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 15 lutego 2018 r.,

skargi kasacyjnej strony pozwanej

od wyroku Sądu Apelacyjnego w G.

z dnia 24 marca 2016 r., sygn. akt I ACa .../15,

1) uchyla zaskarżony wyrok w punkcie II (drugim) i w tym zakresie oddala apelację powódki, oraz w punkcie IV (czwartym);

2) rozstrzyga, że koszty postępowania apelacyjnego i koszty postępowania kasacyjnego ponosi powódka, pozostawiając szczegółowe ich wyliczenie referendarzowi sądowemu w sądzie pierwszej instancji.

UZASADNIENIE

Powódka dochodzi od pozwanego inwestora zapłaty tytułem zwrotu wartości bezpodstawnego wzbogacenia pozwanego o wartość nieuiszczonej ceny ze sześć central wentylacyjnych, zamontowanych w budynku. Powódka zawarła umowę o dostawę tych central z H. sp. z o.o., będącą podwykonawcą interwenienta ubocznego, tj. generalnego wykonawcy, który z kolei zawarł umowę o roboty budowlane z pozwanym inwestorem o oddanie przewidzianego umową obiektu.

Sąd I instancji oddalił powództwo uznając bezzasadność roszczenia na podstawie art. 405 k.c., ponieważ powstanie korzyści w majątku pozwanej i uszczerbku w majątku powódki nie było wynikiem jednego zdarzenia, przeto przepis ten nie może być podstawą roszczenia powódki.

Apelację powódki w znacznej części uwzględnił Sąd Apelacyjny, który wyrokiem reformatoryjnym uwzględnił powództwo główne zasądzając na rzecz powódki kwotę 489.932,66 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 22 listopada 2013 r. (pkt II 1) i oddalając powództwo o odsetki za dalszy okres (pkt II 2).

Sąd odwoławczy uznał za uzasadniony zarzut naruszenia art. 405 k.c., twierdząc, że dla zaistnienia zobowiązania z art. 405 k.c. jest obojętnym, w jaki sposób i za czyją sprawą ktoś uzyskał korzyść majątkową kosztem innej osoby. Przyjął, że zachodzą przesłanki przewidziane w art. 405 k.c., ponieważ pozwana nabyła własność spornych central wentylacyjnych wskutek ich połączenia z jej nieruchomością, a nie wskutek wykonania umowy przez interwenienta ubocznego, a więc poza umownym stosunkiem zobowiązaniowym łączącym pozwaną (inwestora) z jej kontrahentem interwenientem ubocznym (generalnym wykonawcą). W ocenie Sądu odwoławczego pozwana nie może skutecznie bronić się zarzutem wzbogacenia z mocy kontraktu, ponieważ podstawą jej przysporzenia jest wykonanie czynności prawnej przez osobę trzecią, tj. umowy łączącej pozwaną z interwenientem ubocznym.

Sąd ten uznał wykonanie tej umowy przez interwenienta za prawnie bezskuteczne, ponieważ nie mógł on przenieść skutecznie na pozwaną własności

spornych central, skoro już wcześniej pozwana stała się ich właścicielem wskutek połączenia, tj. na podstawie art. 191 k.c. O braku bezpodstawnego wzbogacenia pozwanej możnaby mówić tylko gdyby nastąpiła zapłata na rzecz powódki, co nie miało miejsca, stwierdził Sąd Apelacyjny, uznając zasadność roszczenia powódki na podstawie art. 405 k.c.

Pozwana zaskarżyła wyrok Sądu Apelacyjnego w punktach II i IV i wniosła o jego uchylenie w tym zakresie i oddalenie w całości apelacji oraz o zasądzenie kosztów postępowania apelacyjnego i kasacyjnego.

Skargę kasacyjną oparto na zarzutach mieszczących się w ramach pierwszej podstawy kasacyjnej, a mianowicie na zarzucie błędnej wykładni i niewłaściwego zastosowania art. 647 k.c. oraz na zarzucie błędnej wykładni względnie niewłaściwego zastosowania art. 405 k.c.

Zarzut naruszenia art. 647 k.c. skarżąca uzasadniła błędnym uznaniem, że nie jest prawnie skuteczne wykonanie umowy o roboty budowlane przy wykorzystaniu materiałów należących do osób trzecich.

Natomiast zarzut naruszenia art. 405 k.c. uzasadniono błędnym uznaniem, że korzyść pozwanej, uzyskana na podstawie ważnej umowy, ale zawartej z inną osobą niż powód, jest wzbogaceniem pozwanej uzyskanym bez podstawy prawnej kosztem zubożonego powoda.

Pismem z dnia 13 września 2007 r., uzupełniającym uzasadnienie podstaw kasacyjnych, pozwana zaprezentowała szczegółowo motywy uzasadnienia wyroku Sądu Najwyższego z dnia 10 lutego 2007 r., sygn. akt V CSK 327/16, wydanego w podobnej sprawie i wszczętej przez tę samą powódkę.

Strona powodowa, w obszernej odpowiedzi na skargę kasacyjną, wniosła o oddalenie skargi kasacyjnej i o zasądzenie na jej rzecz kosztów postępowania kasacyjnego. Wskazała, że w zaskarżonym wyroku nie zanegowano możliwości wykonania umowy o roboty budowlane przy wykorzystaniu materiałów osób trzecich, a skoro tak to nie mają znaczenia postanowienia umów łączących uczestników procesu inwestycyjnego, skoro podstawą nabycia przez pozwaną prawa własności central inwestycyjnych był art. 191 k.c.

Pismem przygotowawczym z dnia 07 lutego 2018 r. nowy pełnomocnik strony powodowej wniósł o oddalenie skargi kasacyjnej, kwestionując zarzuty skargi zawarte także w piśmie uzupełniającym pozwanej z dnia 13 września 2017 r.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Sąd Najwyższy rozpoznał skargę kasacyjną na podstawie art. 398¹³ § 1 k.p.c. w granicach jej zaskarżenia oraz w granicach wskazanych w niej podstaw.

Nietrafnym okazał się zarzut błędnej wykładni i niewłaściwego zastosowania art. 647 k.c., a uzasadniony przez skarżącą uznaniem przez Sąd, że wykonanie umowy o roboty budowlane przy wykorzystaniu materiałów należących do osób trzecich nie jest prawnie skuteczne. Sąd Apelacyjny nie dokonał takiej, przypisywanej mu przez skarżącą wykładni art. 647 k.c. Taką wykładnią wskazanej normy prawnej nie jest bowiem ani uznanie bezskuteczności obrony pozwanej powołującej się jako na podstawę swego przysporzenia na wykonanie czynności prawnej dokonanej z osobą trzecią, ani nieskuteczność przeniesienia na pozwaną prawa własności spornych central wentylacyjnych wskutek ich połączenia w oparciu o art. 191 k.c.

Taka argumentacja Sądu odwoławczego nie dowodzi zasadności zarzutu naruszenia art. 647 k.c. w postaci wskazanej przez skarżącą, ponieważ uzasadnienie tego zarzutu, choć abstrakcyjnie trafne, nie może być zarzucane Sądowi Apelacyjnemu, który przypisywanej mu w skardze wykładni art. 647 k.c. nie dokonał w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku.

Trafnym okazał się natomiast zarzut skargi kasacyjnej błędnej wykładni i w konsekwencji niewłaściwego zastosowania art. 405 k.c., co doprowadziło Sąd Apelacyjny do uwzględnienia z tego powodu skargi kasacyjnej i wydania wyroku reformatoryjnego.

Nie sposób bowiem zaaprobować stanowiska wyrażonego w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku, że dla zaistnienia zobowiązania z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia jest rzeczą obojętną w jaki sposób i za czyją sprawą ktoś uzyskał korzyść majątkową kosztem innej osoby. Z mocy art. 405 k.c. określone w nim zobowiązanie wzbogaconego powstaje tylko w razie uzyskania przez niego bez podstawy prawnej korzyści majątkowej kosztem innej osoby.

Argumentem jurydycznym przemawiającym za zastosowaniem art. 405 k.c. nie jest również stwierdzenie Sądu II instancji, że nie wchodzi w grę żadna inna podstawa prawna na której powódka mogłaby dochodzić od pozwanej swojego roszczenia. Nie jest również trafny pogląd Sądu odwoławczego, że o braku wzbogacenia na linii zubożona powódka - wzbogacona pozwana można mówić tylko wówczas gdyby zapłata nastąpiła na rzecz powódki.

Tymczasem z mocy art. 405 k.c. o bezpodstawnym wzbogaceniu pozwanej można byłoby mówić wyłącznie wówczas, gdyby pozwana uzyskała korzyść majątkową, bez podstawy prawnej.

Jeśli natomiast taka podstawa prawna uzyskania przez pozwaną korzyści majątkowej istniała, to nie powstało zobowiązanie pozwanej z mocy art. 405 k.c.

Taką podstawą prawną uzyskania przez pozwaną przysporzenia jej korzyści była ważna umowa o roboty budowlane, łącząca pozwaną z interwenientem ubocznym, w wykonaniu której i zgodnie z jej treścią obiekt pozwanej wyposażony miał zostać w sporne centrale wentylacyjne. Nie wystąpiła więc niezbędna przesłanka zastosowania art. 405 k.c., a to w postaci braku podstawy prawnej uzyskania przez pozwaną korzyści i to kosztem powódki.

Powyższe stanowisko jest zgodne z ukształtowaną linią judykatury. Nie zachodzi bowiem bezpodstawne wzbogacenie, jeżeli przejście korzyści z majątku zubożonego do majątku wzbogaconego następuje na podstawie umowy wzbogaconego z osobą trzecią (wyrok SN z dnia 25 marca 2004 r., II CK 89/03), a taka sytuacja wystąpiła właśnie w niniejszej sprawie. Nie wystąpiła więc przesłanka braku podstawy prawnej przysporzenia, wymagana dla zastosowania art. 405 k.c., jeżeli przyczyną przesunięć majątkowych było wykonywanie dwóch umów, przy czym źródłem przyrostu substratu materialnego pozwanej była umowa o roboty budowlane zawarta między pozwaną a generalnym wykonawcą, będącym interwenientem ubocznym w sprawie (wyrok SN z dnia 7 grudnia 2005 r., V CK 389/05 niepubl.).

Ta umowa o roboty budowlane uzasadniała więc prawnie uzyskanie przez pozwaną definitywnej korzyści majątkowej w postaci zamontowanych w obiekcie central wentylacyjnych, skoro taki przyrost majątku pozwanej nastąpił w wykonaniu

tej umowy przez generalnego wykonawcę, który uzyskał już stosowne wynagrodzenie od pozwanego inwestora. Wniosku tego nie zmienia okoliczność, że jeśli nawet doszło do połączenia rzeczy ruchomych z nieruchomością ze skutkami wynikającymi z art. 191 k.c., to nie można pomijać tego, że połączenie to nastąpiło wykonaniu ważnej umowy o roboty budowlane, co wyklucza wystąpienie przesłanki odpowiedzialności określonej w art. 405 k.c. (wyrok SN z dnia 7 maja 2015 r., II CSK 441/14, niepubl. i wyrok SN z dnia 2 sierpnia 2007 r., V CSK 152/07, niepubl.).

Samo zatem faktyczne połączenie ruchomości powoda z obiektem strony pozwanej nie tworzy tytułu do żądania zwrotu korzyści na podstawie art. 405 k.c., jeżeli inne okoliczności w postaci uzyskania korzyści przez pozwaną w wyniku wykonania umowy, której była stroną, wyłączają wystąpienie niezbędnej przesłanki powstania tego roszczenia na podstawie prawnej art. 405 k.c. (wyrok SN z dnia 10 lutego 2017 r., V CSK 327/16 niepubl.).

Zarzut naruszenia art. 405 k.c. przez jego błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie przez Sąd Apelacyjny okazał się więc trafny, co skutkowało uwzględnieniem skargi kasacyjnej i wydanie orzeczenia reformatoryjnego przez Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁶ k.p.c.

O zasadach poniesienia kosztów postępowania apelacyjnego i postępowania kasacyjnego orzeczono na podstawie art. 108 § 1 k.p.c.